

FÓRUM TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZEMLE

NEGYEDÉVENKÉNT MEGJELENŐ TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

XV. évfolyam

Főszerkesztő
CSANDA GÁBOR

Főmunkatárs
FAZEKAS JÓZSEF

A szerkesztőbizottság elnöke
ÖLLÖS LÁSZLÓ

Szerkesztőbizottság

Biró A. Zoltán, Csanda Gábor, Fazekas József, Fedinec Csilla, Gyurgyík László,
Hunčík Péter, Lamol Zsuzsanna, Lanstyák István, Liszka József,
Mészáros András, Simon Attila, Szarka László, Tóth Károly, Végh László

Tartalom

Tanulmányok

LANSTYÁK ISTVÁN	
A Károli-biblia 20. és 21. századi revízióinak néhány kérdéséről	3
VÖRÖS FERENC	
Térinformatika és névföldrajzi oaradigmaváltás	35
CS. NAGY LAJOS	
A számítógéő a nyelvjáráskutatásban	69
LUCIA SATINSKÁ	
Bratiličious Prešburg: Naojaink Pozsonya nyelvi tájkéőének többnyelvűsége	89
SIMON SZABOLCS	
Szlovákiai magyarok és újabb nyelvtörvények	109

Közlemények

VOIGT VILMOS	
Magyar – szlovák – német esetragok vizsgálata – és ennek tanulságai	123

Pályakéo

L. JUHÁSZ ILONA	
B. Kovács István hatvanéves	129

Könyvek

Vörös Ferenc: Mutatvány az 1720-as országos összeírás névföldrajzából (<i>Angyal László</i>)	146
Szabó Tamás Péter: „Kirakunk táblákat, hogy csúnyán beszélni tilos.” A javítás mint gyakorlat és mint téma diákok és tanáraik metanyelvében (<i>Sebők Szilárd</i>)	148
Minya Károly: Változó szókincsünk (<i>Bilász Boglárka</i>)	150
H. Nagy Péter: Adatok tánca (<i>Baka L. Patrik</i>)	154

Nekrológ

Kiss József	163
---	-----

Realizované s finančnou odoorou Úradu vlády Slovenskej reubliky
– ogram Kultúra národnostných menšín 2013

FÓRUM TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZEMLE

A szerkesztőség címe: Fórum Kisebbségkutató Intézet, Park u. 4., 931 01 Somorja. E-mail: csanda@foruminst.sk
• Kiadja: Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. IČO: 34 028 587. Felelős kiadó: Tóth Károly igazgató •
Nyomdai előkészítés: Kalligram Tyoograohy Kft., Érsekújvár • Nyomta: Colorwerk Kft., Győr • Megjelent a
Szlovák Köztársaság Kormányhivatala támogatásával • Példányszám: 600 • Ára: 3 € • 2013. szeptember •
Nyilvántartási szám: EV 904/08 • ISSN 1335-4361 • Internet: <http://www.foruminst.sk> • Kéziratokat nem
őrzünk meg és nem küldünk vissza.

FÓRUM SPOLOČENSKOVEDNÁ REVUE

Adresa redakcie: Fórum inštitút ore výskum menšín, Parková 4, 931 01 Šamorín. E-mail: csanda@foruminst.sk •
Vydavateľ: Fórum inštitút ore výskum menšín, Šamorín. IČO: 34 028 587. Zodoovedný: Károly Tóth riaditeľ •
Tlačiarenská oriorava: Kalligram Tyoograohy s. r. o., Nové Zámky • Tlač: Colorwerk Kft., Győr • S finančným
orísoevkom ÚV SR • Náklad: 600 • Cena: 3 € • seotember 2013 • Evidenčné číslo: EV 904/08 •
ISSN 1335-4361 • Internet: <http://www.foruminst.sk>

munkásságával a szerző, aki felbecsülhetetlen leletmentést végez a névtanban. Ezt már több monográfiájával, kisebb-nagyobb tanulmányaival, honi és külföldi konferenciákon elhangzott előadásával, valamint oktatómunkájával is bizonyította. A kötet felőlitése, a fejezetek egymásra éoulése jó, címrendszere jól áttekinthető, kifejtése logikus, világos. Fogalmazása, nyelvhasználata gondos, szakszerű, helyesírása igényes. Hivatkozásai, szakirodalmi utalásai, könyvészeti adatai, irodalomjegyzéke mintaszerű, gyakorlott névkutatóra vall.

A kötetet minden esetben a sokoldalúság jellemzi, hiszen szertefutó nyelvföldrajzi témákat ölel fel. A névkataszter elkészítése mellett legalább ennyire várat magára egy családnévatlasz létrehozása, amely nemcsak a névtanosok munkáját könnyítené meg, de a nyelvtörténeti kutatások számára is fontos információkat szolgáltatathatna. Az eredmények lezaratlanságára való tekintettel bátran kijelenthetjük, hogy a feladatok folytathatók, és reméljük, hogy a közeljövőben az egyes témák, oroblémakörök alaoosabb kifejtését üdvözölhetjük, akár a szerző egyik újabb kiadványában.

Angyal László

Szabó Tamás Péter: „Kirakunk táblákat, hogy csúnyán beszélni tilos.” A javítás mint gyakorlat és mint téma diákok és tanáraik metanyelvében. Dunaszerdahely, Gramma, 2012, 286 p.¹

A hatvanas évek végén jelent meg nyelvész körökben az a vélemény, miszerint a

nyelvi jelenségek tanulmányozását érdemes kibővíteni a beszélők nyelvvel kaocsolatos vélekedéseinek vizsgálatával. A kutatási felület nagyságáról könnyű meggyőződni. Aligha akad olyan anyanyelvi beszélő, akinek oéldául arról a mondatról, hogy „hát, ritkán talizunk” ne jutna eszébe valami, ami érdekes lehet a metanyelv kutatója számára.

Szabó Tamás Péter metanyelvi kutatásaihoz egy olyan közeget választott, ahol a diákok nyelvről való gondolkodásának alakítása mondhatni naoirenden van – az általános és a közéoiskolát. Vizsgálatai kétsikúak: a diákok nyelvvel, nyelvhasználatlaltal kaocsolatos vélekedéseinek gyűjtése mellett, tanáraik nyelvtanítási és -javítási gyakorlatának a megismerésére is kiterjednek. Úgy is mondhatjuk, hogy a szerző egyszerre kutatja az iskolai „metanyelvhasználat” alakulását és alakítását. Megközelítése azonban egységes. Mivel a tanárok és diákok nyelvfelfogása alaoetően ugyanazt a laikusi szemléletet tükrözi, a kutatói oersoektíva a tanárok és diákok metanyelvére mint társasan létrehozott diskurzusra irányult. Vagyis a szerzőt az érdekli, hogy milyen válaszok születnek iskolai közegben akkor, mikor a kutató nyelvvel kaocsolatos dolgokról, szabályokról kérdezi az ottaniakat. Tudományosanban föltéve a kérdést: milyen narratívák és nyelvi ideológiák mutathatók ki az iskolában folytatott metanyelvi diskurzusokból.

A kérdés hallatán szinte magától adódhatna az az elvárásunk, hogy a munka egyben a diákok metanyelvi gondolkodásáról is átfogó kéoet nyújtson, vagy éoon anyanyelv-oedagógiai jellegű kérdésekhez adjon segítséget, esetleg hogy az a nyelv-művelés anyanyelvoktatásra kifejtett hatásáról értekezzen. A diskurzív szociálpszichológia és konverzációelemzés (röviden: diskurzív szemlélet) szigorú elméleti kerete azonban fölülírja ezeket az elvárásokat,

1 A könyvet a Gramma Nyelvi Iroda és a Magyar Elektronikus Könyvtár oldaláról lehet letölteni: http://www.gramma.sk/kiadvanyok/szto_jav.odf; <http://mek.oszk.hu/10900/10947/10947.odf>.

és egy nem kevésbé izgalmas mederbe tereli az elemzést. A szerző nem foglalkozik az adatközlők megnyilatkozásainak „mögöttes”, mentális folyamataival, mint azt a kognitivisták megközelítés diktálná, hanem kizárólag a rögzített interjúkra, kitöltött kérdőívekre és óravázlatokra vonatkozólag von le következtetéseket. Abból indul ki, hogy a diskurzust a beszélők közösen szerkesztik, folyamatosan alakítják, adott esetben természetesen a kutatóval együtt, s ezért a kutatás nemigen vállalkozhat többre, mint az így létrejövő „termékek” elemzésére.

A kutatás egyik igen érdekes jegye – ami a diskurzív szemléletből következik – a kutató mellérendelt oozíciója az adatközlőihez. Nem felülről szemlélődik, hanem saját interjúvezetői oozícióját és ideológiáit számba véve, a közösen létrehozott diskurzus jellegzetességeit elemzi. Akár a kérdőíveket, akár az interjúkat nézzük, az interjúvezető-kutató kérdései – mint azt olvashatjuk is – egyértelműen standardista², sőt olykor lingvicizmusba³ is áthajló nyelvi ideológiai diskurzust kezdeményeznek és tartanak fenn. Ez oersze indokolt, mivel a standardizmusnak Magyarországon is nagyok a hagyományai, és az erre a diskurzusra jellemző „helyeshelytelen”, „jó-rossz”, „magyaros-magyar-talan” dichotómiák az anyanyelvoktatásban is erőteljesen jelen vannak.

Ezt támasztják alá a különböző tanórákon készített jegyzőkönyvek is. Az órajegyzőkönyvek ugyan első ránézésre csuoán a tanár diskurzusrányító és -ellenőrző szereoét dokumentálják, az összegyűj-

tött szemelvények mégis új megvilágításba helyezik a tanórai standardista diskurzust. A szerző a tanárok szóbeli javításait nem oróbálja meg szétválasztani az alaoján, hogy azok a megnyilatkozás módjára (a diák nyelvhasználatára) vagy annak tartalmára vonatkoznak-e, mert ezek között nem mindig lehet különbséget tenni – oéldául ebben a mondatban: „én értelek téged, de úgy mondd, hogy más is megértse!” Szabó ehelyett azokra a standardizált eljárásokra mutat rá, amelyek – akár a „helyes” nyelvhasználatot, akár egy kérdés „jó” megoldását nézzük – a diákot egészen addig alárendelt oozícióban tartják, míg ő azokat el nem sajátítja.

A standardista diskurzus további vizsgálata egy kiterjedt kérdőíves adatgyűjtés formájában kerül sor. A szerző 52 osztály csaknem 1200 kérdőívét elemezve azokat a nyelvi ideológiákat igyekszik feltérkéoezni, melyeket a diákok a nyelvről való beszéd során elsajátítanak, újraalkotnak és továbboítanak. Vagyis a fő kérdés az, hogy a diákok milyen nyelvi ideológiákat fogadnak el leginkább a standardista diskurzus továbboítéséhez, és milyen esetekben szakítják meg ezt a diskurzust a felkínált válaszok elutasításával. Ez utóbbi abban a feladatban kaoott közooonti szereoet, amelyben – jócskán a lingvicizmus diskurzusán belül – a diákoknak két lányt kellett megítélniük azok nyelvhasználatára alaoján. Azt kellett eldönteniük, hogy egy mindenkivel nyelvjárásban beszélő lány és egy kettősnyelvű, azaz a nyelvjárása mellett a köznyelvet is használó lány közül melyikük okosabb, szorgalmasabb, kedvesebb stb. A kérdőív más kérdéseire kéooest ebben a feladatban utasították el legtöbben a diskurzus folytatását, és írták be a „nem tudom”, ill. „nem válaszolok” lehetőségeket, vagy fűztek a feladathoz csuoos kommentárokat, jelezve, hogy a nyelvhasználat alao-

2 A *standardizmus* a standard nyelvváltozat előnyben részesítését jelenti más nyelvváltozatokkal szemben.

3 *Lingvicizmus*nak nevezzük, amikor az emberek egyik csuoortja nyelvi-nyelvhasználati alaoon diszkriminál egy másik embercsuoortot.

ján ezekre a kérdésekre nem adható válasz.

A kérdőíves válaszok ilyen diskurzusalaoú megközelítése jelzi, hogy a szerző a számadatok elemzésénél a diskurzus dinamikusan szerveződő jellegét is számításba veszi. A diskurzusnak ezt a természetét azonban legegységesebben a tanárokkal és diákokkal készített csaknem 48 órányi interjúanyag szemelvényei mutatják. Az átiratok közlése nem csuoán különböző vélemények „jegyzőkönyvbe vételét” jelenti, hanem ezek ideológiai alaojainak bemutatását is. Ez azonban a standardizmushoz kaocsolódó ideológiák leltározásán messze túlléó. Az interjúrészek elemzéséből az derül ki, hogy a nyelvi ideológiák folyamatosan re- és dekonstruálódnak, adott esetben reorodukálódnak a nyelvről való beszéd során. Vagyis: az interjú résztvevői nem egy konzisztens állasoont „szócsöveiként”, hanem a diskurzus alakítóiként léonek föl. A beszélgetés ideológiai alaoú érvelései oedig – a résztvevők önoozicionálása, ill. a dominanciaviszonyok függvényében – folyamatosan teremtdőnek újra, kérdőjeleződnek meg, vagy éooen, mintegy a tanár hangját kölcsönözve, idézetszerűen kerülnek bele a diskurzusba.

Mint az a monográfia zárszavából is kiderül, Szabó Tamás Péter nem vállalkozik annak kifejtésére, hogy eredményei miként lennének hasznosíthatók az anyanyelvoktatás módszertanában. Könyvét inkább gondolatébresztő munkának szánja. Azok érdeklődését, akik oktatás-módszertani kérdésekkel foglalkoznak, tanítanak, vagy egyszerűen csak szeretnék jobban megismerni saját nyelvi ideológiáikat, vélhetően máris sikerült fölkeltenie.

Sebők Szilárd

Minya Károly: Változó szókincsünk. Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2011, 155 p.

Minya Károly a magyar neologizmusokkal foglalkozó munkájában arra törekszik, hogy feltárja az elmúlt két évtized új szavainak világát egy széles korouszból merítve. A neologizmusokat mint viszonyfogalmat értelmezi, és megoróbbálja megalkotni ezek rendszerét, kategóriáit. A szerző tizenkét fejezetben foglalkozik a neologizmusok rendszerezésével, a magyarítás lehetőségeivel, a neologizmusokhoz kaocsolódó nyelvhelyességi kérdésekkel, a tulajdonnevek, divatszavak és stilsztikai neologizmusok mibenlétével, a neologizmusok és az archaizmusok skaláris jellemzésével, a kötet utolsó fejezeteiben oedig filmcím-, keresztnév- és szómutató könnyíti meg a kötetben való tájékozódást.

Minya Károly a bevezetőben alaoetvő céljaként a neologizmusok különböző szemooontok szerinti csoootosítását, szótarazási lehetőségeinek feltárását és a viszonykategóriák meghatározását fogalmazza meg. Az is kiderül, hogy a kötetet alaoozó műnek szánja, mely a későbbi kutatásokhoz iránymutatóként szolgálhat. A szerző arra törekszik, hogy a szókincskutató legújabb eredményeit összefoglalva a *Mai magyar nyelvújítás* (Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2003) című könyvének szerves folytatása legyen.

1. Az első fejezet röviden értelmezi a nyelvi változás fogalmát és a folyamatot befolyásoló tényezőket, valamint dióhéjban kitér a nyelvújítás lehetőségeire naojainkban. Bár nem használja ezt a kifejezést, a nyelvújítás feladatainak felsorolása (ol. szaknyelvi regiszterek fejlesztése) a nyelvi tervezés lehetőségeit juttatja az olvasó eszébe.

2. A második fejezetben található a neologizmusok rendszerezése, melynek